

Paweł Valde-Nowak (Kraków)

BACKED KNIFE FROM THE GRAVE OF TRZCINIEC CULTURE IN GABUŁTÓW, DISTRICT KAZIMIERZA WIELKA

During rescue excavations in Gabułów, district Kazimierza Wielka, a series of skeleton graves was discovered. Three of them represent the Trzciniec culture of the older stage of the Bronze Age. Excavations conducted in this group of graves lead to collecting completely preserved vessels together with bronze ware's (grave 2) as well as not numerous series of pottery fragments with one stone object, later on recognised as a tool (grave 4). The grave number 6 was empty (comp. paper by J. Górski and P. Jarosz in this volume). The mentioned artifact was found on the pit-bottom of the grave 4 and therefore it is clear that belongs to the grave goods.

The half-product of this tool was an massive, oval in shape thick flake of the tiny-grain sandstone, most probably of the Carpathians provenience: length 10.2 cm, width 8.0 cm, thickness 4.2 cm. The platform is completely covered by the negatives of preparation, the bulb of force is divided into twin points, ripple marks on the ventral side are not well visible. Both surfaces of artefact, dorsal and ventral were sparse and irregular retouched. This was made by one reduction series only. As effect the thick backed knife, characterised by bimarginally, not a bit denticulate worked edge was formed (for terminology and description criteria comp. Andrefsky 2005).

The lithic industry of the Trzciniec culture from Lesser Poland Upland was summarised by J. Budziszewski (1998). Also the publication of the Nowa-Huta (Kopacz 1987) as well as Opatów (Więckowska 1971) should be remember here. In all this works in the first line the flint industry was analysed. Stone tools made of other raw materials were also mentioned by J. Budziszewski.

As known, the tendency of use such raw material like quartzite or sandstones is well documented in the Otomani-Füzesabony culture in Danube river basin, contemporary

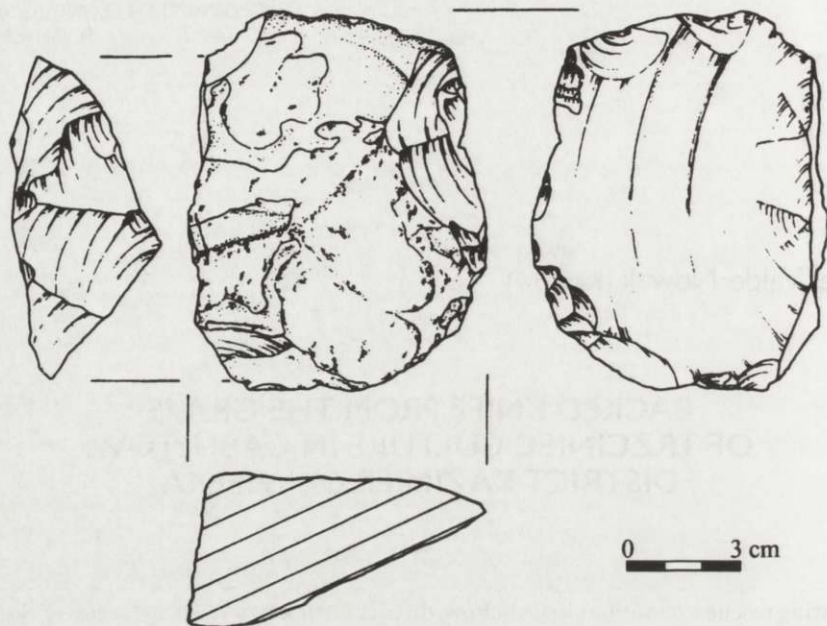

Fig. 1. Gabułów, district Kazimierza Wielka, grave 4. Backed knife made of sandstone. Drawn by J. Oźóg
 Ryc. 1. Gabułów, pow. Kazimierza Wielka, grób 4. Nóż tylcowy z piaskowca. Rys. J. Oźóg

with Trzciniec culture. The backed knife made of flint is a tool well known from the “Early Bronze” inventories in the sens of Mierzanowice culture in the Vistula river basin (cf. Schild *et al.* 1977; Balcer 1977).

It is not difficult to find typologically close form in the Trzciniec inventories, for example discovered in the pit 1 of site 47 in Kraków Nowej-Huta (Kopacz 1987, 173; Tab. I1), in the barrow in Żerniki (Budziszewski 1998, 306; fig. 3: 9), or in Opatów and Jakuszowice. This tools are named by J. Budziszewski (1998, 317, 322; fig. 9: 13; 12: 7–13) „para-backed segments”, and by J. Kopacz (1987, 172) — in the case of the unit example from Kraków Nowa-Huta — „knife-like tool”. First of all however, the close analogies to the backed knife from Gabułów, made also of the non-flint raw material, most probably sandstone or quartzite, should be mentioned here. It is the macrolithic tool found in the layer II in Jakuszowice, not far from Gabułów (Budziszewski 1998, 324–325; fig. 14: 1).

In the last time our knowledge concerning stone implements in the north Carpathians range of the Otomani-Füzesabony culture was substantial enlarged. Backed knife and other forms with denticular bimarginally retouching are integral elements of assemblages (Valde-Nowak, Gancarski 1999; Valde-Nowak 2003). In the point of view of above mentioned connections the sandstone artifact from Gabułów can be significant for the discus-

sion about the role of southern elements in the Trzciniec context in the Western Carpathians and Lesser Poland Upland and creates new element in the picture of the lithic industry of the Bronze and Iron Ages (cf. Arora 1986; Lech Leligdowicz 2003).

References

- Arora S. 1986. Metallzeitliche Flintindustrie. Formenkundliche Aspekte einiger metallzeitlicher Steingeräte. In W. Hilgers (ed.), *Berichte aus der Arbeit des Rheinisches Landesmuseum Bonn* 1986 (3–4), Pulheim, 33–42.
- Andrefsky W. 2005. *Lithic. Macroscopic approaches to analysis*. Cambridge.
- Balcer B. 1977. Osada kultury mierzanowickiej na stanowisku 1 w Mierzanowicach. *Wiadomości Archeologiczne* 42, 175–212.
- Budziszewski J. 1998. Krzemieniarstwo społeczności kultury trzcinieckiej z Wyżyny Środkowomłopolskiej, In A. Koško, J. Czebreszuk (eds.), „Trzciniec” — system kulturowy czy interkulturowy proces?, Poznań, 301–328.
- Kopacz J. 1987. Krzemieniarstwo kultury trzcinieckiej na przykładzie wybranych inwentarzy krzemieniennych z terenu Krakowa Nowej-Huty, In *Kultura trzciniecka w Polsce*, Kraków, 171–181.
- Kopacz J. 2001. *Początki epoki brązu w strefie karpackiej w świetle materiałów kamiennych*. Kraków.
- Lech J., Leligdowicz A. 2003. Studien zur mitteleuropäischen Feuersteinbergbau in der Bronzezeit, In Th. Stöller, G. Körlin, G. Steffens, J. Cierny (eds.), *Man and Mining — Mensch und Bergbau. Studien in honour of Gerd Weisgerber on occasion of his 65th birthday*. Der Ausschnitt 16, Bochum, 285–300.
- Schild R., Królik H., Mościbrodzka J. 1977. *Kopalnia krzemienia czekoladowego z przełomu neolitu i epoki brązu w Polanach Koloniach*. Wrocław.
- Valde-Nowak P. 2003. Wyroby kamienne z epoki brązu w Karpatach, In J. Gancarski (ed.), *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Karpatach Polskich*. Krosno, 43–53.
- Valde-Nowak P., Gancarski J. 1999. Frühbronzezeitliche Spaltindustrie der Pleszów- und der Otomani-Füzesabony — Kultur aus Siedlungen Trzcinica und Jasło. Ein Überblick, In J. Gancarski (ed.), *Kultura Otomani-Füzesabony — rozwój, chronologia, gospodarka*, Krosno, 181–200.
- Więckowska H. 1971. Materiały krzemienne i kamienne z osady kultury ceramiki wstęgowej i trzcinieckiej w Opatowie, In W. Chmielewski (ed.), *Z polskich badań nad epoką kamienia*, Wrocław, 103–183.

Paweł Valde-Nowak (Kraków)

NÓŻ TYLCOWY Z GROBU KULTURY TRZCINIECKIEJ W GABUŁTOWIE, POW. KAZIMIERZA WIELKA

Podczas badań ratowniczych cmentarzyska kultury ceramiki sznurowej i kultury trzcinieckiej w Gabułtowie, pow. Kazimierza Wielka, odkryta została seria szkieletowych grobów. Trzy z nich reprezentują kulturę trzciniecką. Niniejszy tekst prezentuje znalezisko kamienne z grobu nr 4. W trakcie eksploracji tego obiektu zostały znalezione nieliczne fragmenty ceramiki o cechach kultury trzcinieckiej, a także uznany za narzędzie przedmiot kamienny. Przedmiot ten zalegał na dnie jamy grobowej i dlatego należy traktować go jako element wyposażenia zmarłego. W grobie 2 znaleziono kilka naczyń glinianych i przedmioty z brązu, w grobie 6 nie stwierdzono materiału zabytkowego (por. artykuł J. Górskiego oraz P. Jarosza w tym tomie).

Półproduktem dla wytworzenia omawianego przedmiotu był masywny owalny odłupkę z drobnopziarnistego piaskowca, prawdopodobnie pochodzącego z Karpat: długość 10,2 cm, szerokość 8,0 cm, grubość 4,2 cm. Rozległa pięćka tego odłupka jest całkowicie negatywna, zajęta przez fragmenty zaprawiaków. Sęczek jest podwójny, fale odbicia na stronie dolnej są słabo czytelne. Obie powierzchnie odłupka są oszczędnie nieregularnie retuszowane. Retusz ten jest jednoseryjny. Uformowane narzędzie ma cechy odłupkowego noża tylcowego o grubym, tępych tyłcu, charakteryzujące się lekko zębatym przebiegiem naprzemiennie retuszowanej krawędzi (kryteria opisu wg Andrefsky 2005).

Przemysł krzemienisty kultury trzcinieckiej z Wyżyny Małopolskiej został najpełniej podsumowany przez J. Budziszewskiego (1998). Przypomnieć należy też wcześniejsze, częściowe publikacje inwentarzy trzcinieckich z Krakowa Nowej-Huty (Kopacz 1987) i z Opatowa (Więckowska 1971). W pracach tych koncentrowano się na wyrobach krzemienistych. Narzędzia kamienne z innych surowców zostały wspomniane przez J. Budziszewskiego, który zwrócił uwagę na koncentrowanie się takich znalezisk na Wyżynie Małopolskiej. Jak wiadomo wyraźna tendencja do stosowania innych, niekrzemienistych skał, takich jak piaskowiec czy kwarcyt znana jest z kultury Otomani-Füzesabony z basenu środkowego Dunaju. Krzemienne noże tylcowe są częstym elementem „wczesnobrązowych” inwentarzy w sensie kultury mierzanowickiej w dorzeczu Wisły (Schild *et al.* 1977; Balcer 1977). Nie trudno też wskazać pokrewne typologicznie okazy w takich inwentarzach trzcinieckich jak z obiektu nr 1 stanowiska 47 w Krakowie Nowej-Hucie (Kopacz 1987, 173; Tab. I1), z nasypu kopca w Żernikach (Budziszewski 1998, 306; ryc. 3: 9), czy z Opatowa i Jakuszowic, nazwane przez J. Budziszewskiego (1998, 317, 322; ryc. 9: 13; 2: 7–13) „wkładkami paratylcowymi”, a przez J. Kopacza (1987, 172), w przypadku okazu z Krakowa Nowej-Huty „narzędziem

nożowatym". Przede wszystkim jednak trzeba wymienić bardzo podobną do okazu z Gabułowa formę noża tylcowego, wykonanego zapewne z piaskowca, znaną w warstwie II stanowiska Jakuszowice (Budziszewski 1998, 324–325; ryc. 14: 1).

W ostatnim czasie nasza wiedza o zespołach krzemieniarskich w północnokarpackim zasięgu kultury Otomani-Füzesabony istotnie się powiększyła. Noże tylcowe i inne formy z dwustronnym przykrawędnym retuszem zębatym są integralnym elementem wielu inwentarzy (Valde-Nowak, Gancarski 1999; Valde-Nowak 2003). W świetle przedstawionych wyżej stwierdzeń, znalezisko odłupkowego noża tylcowego z piaskowca w grobie w Gabułowie może być ważnym argumentem na temat roli elementów południowych, czytelnych w trzcinieckim kontekście kulturowym na stanowiskach z Wyżyny Małopolskiej. Wnosi też nowe treści do wciąż mało znanego obrazu krzemieniarstwa epoki brązu i żelaza (por. Arora 1986; Lech, Leligdowicz 2003).

